

Напрямок 4. Філософія сучасної освіти.

Сучасні педагогічні технології та методики

КОМПОНЕНТИ УРОКІВ У ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Рібцун Ю. В.

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник лабораторії логопедії Інституту спеціальної
педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна*

Розширення мережі освітніх закладів з інклюзивною формою навчання та виховання зумовлює необхідність оволодіння педагогами спеціальними освітніми методиками для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, у т. ч. такими, які мають порушення мовлення. Численні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених (Е. Данілавічюте, О. Аркадьєва, Л. Бартенєва, Н. Заваденко, В. Ільяна, Р. Лалаєва, З. Пригода, І. Прищєпова, Ю. Рібцун, О. Скіотіс, В. Тарасун, Л. Трофименко, Н. Чередніченко, М. Шевченко та ін.) вказують на різноманітність контингенту школярів із тяжкими порушеннями мовлення, у яких, окрім вад усного (алалії, афазії, заїкання, ринолалії, дизартрії та ін.) і писемного (дисграфії, дислексії, дизорфографії та ін.) мовлення, спостерігаються значні прогалини у пізнавальному, особистісному розвитку, сенсомоториці, емоційно-вольовій сфері, що в цілому утруднює, а іноді й взагалі унеможлиблює, опанування такими учнями навчальних предметів, особливо мовного циклу.

У зв'язку з цим постає питання такої організації та проведення уроків, які б, завдяки використанню специфічних компонентів, враховували особливості психофізичного розвитку школярів і допомагали у комплексному подоланні мовленнєвих порушень. Кожен урок обов'язково має свою **тему**, яка по можливості відображає те, що буде вивчатися на уроці. Плануючи урок, педагогові доцільно окреслити **змістові акценти**, тобто зазначити ті ключові слова, які відображають основне змістове наповнення уроку, передбачити **обладнання**, що використовуватиметься. Чи не найважливішим у плануванні

уроку є продуманий **програмовий зміст**, який передбачає врахування ряду компонентів: 1) *освітній*, тезаурусом якого є «формування», «закріплення», «узагальнення» тощо; 2) *коригувально-розвивальний*, що включає емоційно-мотиваційну складову, специфічні та неспецифічні пізнавальні психічні процеси, усі складові мовленнєвої діяльності; 3) *соціальний* компонент, який передбачає налагодження взаємодії, вироблення толерантного ставлення до ровесників з особливими освітніми потребами; 4) *виховний* компонент, метою якого є формування морально-етичних норм.

Розглянемо, як реалізуються вищезазначені компоненти на уроці з образотворчого мистецтва у 1 класі для учнів із порушеннями мовлення.

Тема: Кожна із ліній характер свій має.

Змістові акценти: види і типи ліній; виражальні можливості ліній.

Програмовий зміст:

Освітній компонент:

Збагачення сенсорного, художнього, пізнавального, мовленнєвого досвіду.

Збагачення уявлень про предмети та явища оточуючого світу.

Розширення уявлень про лінію як засіб виразності.

Формування навичок створення виразного образу лінійними засобами на практичному елементарному рівні.

Формування бажання та вміння вербально спілкуватися, використовуючи фонетично, лексично та граматично правильне зв'язне мовлення.

Розвиток комбінаторних здібностей у художній діяльності.

Коригувально-розвивальний компонент:

Емоційно-мотиваційна складова:

Стимулювання впізнавання емоцій персонажів за характером ліній.

Систематична корекція мовленнєвих помилок під час усних відповідей.

Специфічні пізнавальні психічні процеси:

Розвиток зорового сприймання шляхом розгляду предметних і сюжетних предметів, зображених за допомогою різних типів ліній.

Удосконалення інтегративної діяльності аналізаторів, міжпівкульної взаємодії.

Розвиток образного, логічного, просторового мислення.

Розвиток мисленнєвих операцій порівняння, співставлення, аналізу, синтезу, узагальнення, класифікації, серіації, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Розвиток зорового ймовірного прогнозування у вгадуванні предметів, зображених за допомогою різних типів ліній.

Неспецифічні пізнавальні процеси:

Розвиток зорової та слухової уваги та пам'яті під час розповіді та показу вчителя.

Вироблення зосередженості та витримки на уроці.

Розвиток уяви шляхом відгадування малюнків, створених за допомогою різних типів ліній.

Мовленнєва діяльність:

Динамічно-мовленнєвий компонент:

Розвиток артикуляційного, дихального та голосового апаратів, просодичних компонентів мовлення (дикція, темп, ритм, інтонація, паузація, наголос).

Фонетико-фонематична складова:

Автоматизація правильної вимови свистячих ([с] – світлий; [з] – горизонтальний), сонорів ([л] – похилий; [л'] – хвилястий; [р] – пунктирний), задньоязикових ([к] – короткий; [х] – хвилястий; [г] – довгий) звуків.

Диференціація свистячих ([с] – [ц'] – суцільний), сонорів ([л'] – [й] – суцільний; [р] – [л'] – горизонтальний, вертикальний).

Вивчення слів складної складової структури, зі збігом приголосних (суцільний, пунктирний, хвилястий, горизонтальний, вертикальний).

Удосконалення слухової уваги та пам'яті, спрямованості уваги на фонологічну структуру слова під час слухання віршованих текстів.

Розвиток фонематичного сприймання на перцептивному рівні шляхом розрізнення слів-паронімів (*лінія – лілія*).

Вироблення первинних навичок довільного слухового контролю за власним мовленням і мовленням однокласників.

Лексична складова:

Уточнення категоріального рівня лексичних узагальнень (*іменники-назви художніх інструментів та матеріалів*).

Формування контекстуального рівня лексичних узагальнень (*іменники: пунктир, проміжок, образ, парк; прикметники: суцільний, пунктирний, горизонтальний, вертикальний, похилий, хвилястий*).

Формування та уточнення значень: а) видо-родових понять (*дерева*); б) самостійних частин мови на позначення антонімів (*суцільний – пунктирний, товстий – тонкий, довгий – короткий, горизонтальний – вертикальний, прямий – кривий, світлий – темний, напружений – спокійний; зліва – направо, згори – донизу, ближче – далі; товщій – тонший, світліший – темніший, довший – коротший*); в) багатозначних слів (*іменників: характер – людини і лінії; прикметників: напружена (спокійна) – людина і лінія*).

Морфологічна складова:

Вироблення навичок елементарного морфологічного аналізу та синтезу (*пунктир – пунктирний, цілий – суцільний, прямий – прямо, хвилястий – хвиля, похилий – похилитися*).

Вправляння у розумінні та по можливості утворенні якісних прикметників вищого ступеня порівняння (*товщій, тонший, довший, коротший, світліший, темніший*).

Граматична складова:

Уточнення розуміння та правильного вживання граматичних категорій: а) роду та числа прикметників (*суцільний – суцільна – суцільний; пунктирна – пунктирні; довгий – довга; короткий – коротка*); б) числа прикметників (*суцільний – суцільні, пунктирний – пунктирні, прямий – прями, хвилястий – хвилясті, горизонтальний – горизонтальні, вертикальний – вертикальні*).

похилий – похилі, довгий – довгі, короткий – короткі, світлий – світлі, темний – темні); в) роду і числа дієслів (*малював – малювала – малювали*); г) часу і виду дієслів (*буду малювати – малюю – намалював (-ла)*).

Вправління у розумінні та вживанні іменників у формі: а) родового відмінка множини (*багато...*); б) знахідного відмінка однини та множини (безприйменникові (*я побачив...; можна зобразити...; художник забув намалювати крильце; лінії нагадують...*) та прийменникові конструкції (*я*); в) орудного відмінка множини (*зображено лініями*); г) місцевого відмінка однини (*по лінії*).

Синтаксична складова:

Вправління у відповідях на запитання вчителя за навчальним матеріалом, за змістом картин поширеними реченнями.

Формування навичок планувального, коментувального та елементарного описового мовлення.

Рухова сфера:

Розвиток ручної та дрібної моторики, зорово-моторної координації.

Розвиток кінетичного праксису шляхом відтворення руками різних типів ліній.

Соціальний компонент:

Формування навичок вербальної взаємодії з однокласниками.

Виховний компонент:

Виховання естетичного сприймання навколишнього світу.

Художні матеріали та інструменти: папір, прості, кольорові олівці, фломастери.

Отже, врахування в роботі педагога зазначених компонентів робить предметно-змістове наповнення уроків структурованим, дозволяє налагодити продуктивну взаємодію у діадах «учитель – учень (-і)», «учень – учень (-і)», реалізувати в певних локально-часових рамках основні принципи і стратегії навчання, виховання, корекції та розвитку школярів з особливими освітніми потребами.